

**Prof. UG dr hab.
ANNA MACHNIKOWSKA**

**KIEROWNIK
KATEDRY POSTĘPOWANIA CYWILNEGO**

Gdańsk, 01 września 2018 r.

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym dr Anety Łazarskiej sporządzona stosownie do decyzji Centralnej Komisji do Spraw Tytułów i Stopni z dnia 8 maja 2018 r. BCK - I-L- 6623/18 w sprawie powołania komisji habilitacyjnej dla przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego, wszczętego na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie.

I. Ocena aktywności naukowej i dydaktycznej dr Anety Łazarskiej

a. Wychowanie, doświadczenie zawodowe i dydaktyczne, aktywność naukowa

Pani dr Aneta Łazarska jest absolwentką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Jej praca magisterska z 2001 r. nosiła tytuł *Zagadnienia prawno-karne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*. Stopień doktora nauk prawnych również uzyskała na Uniwersytecie Warszawskim w 2012 r. broniąc rozprawy *Rzetelny proces cywilny*. Promotorem był prof. dr hab. Tadeusz Ereciński, a recenzentami prof. dr hab. Tadeusz Wiśniewski i prof. dr hab. Sławomir Cieślak. Od 2015 r. Pani dr Aneta Łazarska jest zatrudniona na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie, w tym od 2017 r. na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Cywilnego.

Aktywność związaną z prezentacją wyników badań na konferencjach naukowych w autoreferacie określono sformułowaniem o „licznych wystąpieniach konferencyjnych w Polsce i za granicą” (autoreferat s. 17), natomiast wskazano tylko trzy. Nie przedstawiono informacji o udziale Pani dr Anety Łazarskiej w stażach na zagranicznych lub na innych, niż macierzysta, uczelniach krajowych oraz w radach naukowych czasopism, a także w projektach naukowych finansowanych ze źródeł zewnętrznych, z wyjątkiem odnotowania badań na aktach sądowych, prowadzonych na potrzeby Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. Pominięto też osiągnięcia dydaktyczne, choć można domniemywać, że taka aktywność też występuje po stronie Habilitantki.

Równoległe do działalności naukowej Pani dr Aneta Łazarska przygotowywała się do zawodu sędziego - aplikacja i asesura w okręgu apelacji warszawskiej. Następnie została powołana na stanowisko sędziego w Sądzie Rejonowym w Wydziale Gospodarczym, a od 2014 r. w Sądzie Okręgowym w Warszawie w Wydziale Gospodarczym - Odwoławczym. W latach 2010-2012 pełniła, na podstawie delegacji, obowiązki asystenta sędziego w Sądzie Najwyższym i asystenta Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego. W trakcie wykonywania obowiązków orzeczniczych Pani dr Aneta Łazarska skierowała dwa pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (sygn. XXIII Ga 251/15; XXIII Ga 66/17, w autoreferacie podano potoczną nazwę Trybunału), przy czym wobec jednego z nich została udzielona odpowiedź. Habilitantka przedstawiała też dwa pytania Trybunałowi Konstytucyjnemu

(sygn. P 56/16; P 112/17), gdzie również na jedno z nich otrzymała odpowiedź, w drugim przypadku postępowanie umorzono.

Wśród doświadczeń zawodowych Pani dr Anety Łazarskiej należy wymienić również prace popularyzatorskie i komentatorskie polegające na publikacji, na łamach dziennika ogólnokrajowego „Rzeczpospolita” w latach 2016-2018, licznych felietonów dotyczących pozycji prawnej i społecznej sądów oraz sędziów, a także oceny obecnych zmian w systemie sprawowania władzy sądowniczej.

b. Dorobek naukowy dr Anety Łazarskiej

Na dorobek naukowy Pani dr Anety Łazarskiej, obok omówionego w odrębnym punkcie, osiągnięcia naukowego w postaci monografii dotyczącej niezawisłości sędziowskiej, składają się: dwie monografie, współautorstwo jednego komentarza, dziewięć rozdziałów w pracach zbiorowych, a także szesnaście artykułów i sześć glos (w wykazie opublikowanych prac naukowych i autoreferacie - s. 13 - podana liczba glos jest różna). Wskazano także na opracowanie materiałów z dwóch konferencji, w których zamieszczono dwa z dziewięciu, już wcześniej wzmiankowanych, rozdziałów w pracach zbiorowych.

Odnosząc się do prac monograficznych, nie dokonano oceny monografii *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, ponieważ powstała ona na podstawie, poddanej już ocenie, rozprawy doktorskiej uzupełnionej o uwagi jej Recenzentów. Natomiast druga monografia - *Sędziowskie kierownictwo postępowaniem cywilnym przed sądem pierwszej instancji* (Warszawa 2013, Wolters Kluwer, s. 313) to znaczące osiągnięcie naukowe. Na wyróżnienie zasługuje zarówno zwrócenie uwagi na tytułową zasadę postępowania cywilnego, jak i trafna konfrontacja autorskiej analizy prawnej owej zasady z dotychczasowymi poglądami doktryny. Rzeczowo i na podstawie rzetelnych badań Habilitantka identyfikuje zasadę kierownictwa wśród pozostałych zasad i jej liczne związki systemowe. Przywołuje również ontologiczne źródła posadowione w gwarancjach rzetelnego procesu. Rozważa skrupulatnie poszczególne rodzaje czynności sędziego wchodzące w skład zasady sędziowskiego kierownictwa postępowaniem lub mające z nią styczność. Na tej podstawie, z udziałem merytorycznych argumentów stwierdza jurysdykcyjny przymiot po stronie wszystkich tych czynności. Wniosek ten pozbawia umocowania koncepcję dopuszczalności nadzoru administracyjnego sprawowanego przez podmioty władzy wykonawczej względem niektórych czynności podejmowanych przez sędziego, ponieważ mają one jedynie charakter organizacyjny.

Na uwagę i dalszą dyskusję naukową zasługują też, zawarte w przywołanej monografii, postulaty zarówno zwiększenia zainteresowania obecnym potencjałem przepisów kodeksu postępowania cywilnego, z których wywodzi się przedmiotowa zasada, jak i nowelizacji przepisów w celu wyraźniejszego wyartykułowania niektórych powinności sędziego przy kierowaniu procesem, począwszy od zadawania pytań i roztrząsania materialnoprawnych podstaw sporu (s. 291-297 monografii). Wartościowe są też rozważania o istocie i funkcji sędziowskiego kierownictwa postępowaniem w systemie prawa krajowego przedstawione w kontekście art. 6 ust. 1 EKPC (s. 59-77), a także względem innych modeli sprawowania owego kierownictwa (s. 42-50 oraz odniesienia w następnym rozdziale s. 51-56 monografii). Wśród kwestii szczegółowych podkreślić można m.in. odniesienie do działania sądu z urzędu w postępowaniu dowodowym (s. 251- 256 monografii). Praktyka sądów jest bowiem w tej sferze zróżnicowana, co ma negatywne następstwa. Mając powyższe przesłanki na względzie, przedmiotowa monografia stanowi, w mojej ocenie, istotne osiągnięcie naukowe w dorobku Habilitantki.

Przechodząc do oceny rozdziałów w komentarzu do Prawa o ustroju sądów powszechnych (Wolters Kluwer 2013) i czterech, z szesnastu, artykułów należy odnotować, że ich Współautorem był S. Dąbrowski, ówczesny I Prezes Sądu Najwyższego. W pracach tych mowa była o fundamentalnych

zagadnieniach pozycji ustrojowej sędziów i charakteru ich władztwa w procesie sądowym. Tytułem przykładu, można wymienić rozdział w komentarzu do Prawa o ustroju sądów powszechnych dotyczący ustawowego statusu sędziów, a także omówienie instytucji nadużycia władzy sędziowskiej i funkcję pełnioną przez uzasadnienia orzeczeń w procesie cywilnym. Problematyką tą I Prezes SN zajmował się od dawna i był w tej dziedzinie specjalistą. W tych okolicznościach ocena udziału Habilitantki w przedmiotowych rozważaniach naukowych staje się utrudniona (w autoreferacie udział współautorstwa określono na poziomie 50%, struktura prac nie wyodrębnia fragmentów przypisanych do konkretnego Autora). Nie odmawiając Habilitantce istotnego wkładu naukowego we wskazane publikacje oraz doceniając fakt, że do współpracy naukowej została zaproszona przez znakomitego znawcę tematu, ocena tych dokonań w postępowaniu habilitacyjnym nie jest tak wysoka, jak w przypadku samodzielnych prac Pani dr Anety Łazarskiej.

Omawiając dorobek naukowy w postaci rozdziałów w pracach zbiorowych oraz artykułów, trzeba także zaznaczyć, że z wyjątkiem jednego artykułu, są to publikacje wydawnictw krajowych, natomiast o uznanej, ogólnopolskiej renomie, jak w przypadku Wolters Kluwer (książki i kwartalnik „Krajowa Rada Sądownictwa”), a także w czasopiśmie: „Polskim Procesie Cywilnym”, „Przełądzie Sądowym”, „Przełądzie Prawa Egzekucyjnego”, „Palestrze” oraz w wydawnictwie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości - kwartalnik „Prawo w Działaniu”. W przypadku wspomnianej publikacji zagranicznej rzecz dotyczy wystąpienia Habilitantki na konferencji w Indiach, gdzie przedstawiała zagadnienie *The Right to a Fair Civil Trial as a Guarantee of Judicial Independence*. Konkretny numer czasopisma „Mats Law University Journal”, 2016 v. 1 niebędącego na liście filadelfijskiej, został opracowany we współpracy z macierzystą uczelnią Habilitantki.

Wśród artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych można wyodrębnić kilka tematów, którym Habilitantka poświęciła szersze zainteresowanie. Są to w pierwszej kolejności kwestie związane z pozycją ustrojową sędziego. Mowa tu o obszernym rozdziale w pracy pod redakcją R. Piotrowskiego, gdzie Habilitantka skupia się na atrybucie niezawisłości, a także o rozdziale poświęconym nadzorowi administracyjnemu nad sądami, który stanowi część pracy pod red. P. Zientarskiego. Wymienienia wymaga również artykuł analizujący zagadnienie „pensum sędziowskiego” opublikowany w kwartalniku „Krajowa Rada Sądownictwa” i, wzmiankowany, referat w „Mats Law University Journal”. Na uznanie zasługuje konsekwentne zainteresowanie Habilitantki tym zagadnieniem, sposób jego przedstawienia i samodzielne, trafne wnioski. Zostało to szerzej omówione w II punkcie recenzji, ponieważ owe prace stanowiły istotny etap przygotowań do opracowania kolejnej monografii, która w niniejszej recenzji oceniana jest w kategorii istotnego osiągnięcia naukowego.

W tym miejscu należy jedynie podkreślić znaczenie dla nauki prawa rozważań w obszarze nadzoru nad sądami sprawowanego przez Ministra Sprawiedliwości. Temat ten sprawiał istotne trudności jureprudenckie i judykaturze, czego świadectwem była treść niektórych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego, a także wypowiedzi jureprudenckie. Część z nich budziła kontrowersje nie tylko z powodu treści, lecz również niespójnego i czasem powierzchownego uzasadnienia sentencji. Na tym tle prace Habilitantki wyróżniają się szerszą perspektywą badawczą, w tym z udziałem wykładni Konstytucji RP. Dorobek ten zyskuje dodatkowy walor wraz z wprowadzeniem, faktycznie przez organy władzy wykonawczej, nowego ustroju władzy sędziowskiej przy jednoczesnej deklaracji, że w żadnej mierze nie narusza on uniwersalnych standardów sędziowskiej niezawisłości.

Dlatego na odrębne omówienie zasługuje też rozdział autorstwa Habilitantki *Niezawisłość sędziego w sprawowaniu urzędu* [w:] *Pozycja ustrojowa sędziego*, red. R. Piotrowski (Warszawa 2015, Wolters Kluwer), a także rozdział *O istocie, kształcie i celu nadzoru administracyjnego nad sądami* [w:] *Model nadzoru nad działalnością sądów i pracą orzeczniczą sądów*. Trafnie podkreślono, w pierwszej

z wymienionych prac, istniejące podstawy prawne dla umocowania szerokiego zakresu pojęcia niezawisłości sędziowskiej, wykraczającego poza odniesienie do czynności procesowych, w tym orzeczniczych, a także integralność zasady niezawisłości sędziego z zasadą niezależności sądów (*Niezawisłość sędziego ...*, s. 89, 95). W przywołanej pracy analizowano także prawo do ustawowego sędziego, w kontekście m.in. zasad przydziału spraw sędziom. Co ważne przy ocenie dorobku naukowego, rozważania Habilitantki zawarte w rozdziale *Niezawisłość sędziego w sprawowaniu urzędu* nie sprowadzały się do postulatów, lecz zostały poprzedzone wykładnią Konstytucji RP, Prawa o ustroju sądów powszechnych i Kodeksu postępowania cywilnego. Nie zmienia pozytywnej oceny tego opracowania obecność w nim wątków analizowanych też w innych publikacjach Habilitantki (np. relacje między niezawisłością a zasadą sędziowskiego kierownictwa postępowaniem sądowym oraz między niezawisłością a nadzorem administracyjnym).

W podobny sposób należy potraktować, kwalifikując jako poważny element dorobku naukowego, rozdział autorstwa Habilitantki pt. *O istocie, kształcie i celu nadzoru administracyjnego nad sądami*. Odniesiono się w nim, obok kwestii ogólnych, także do problemów szczegółowych, nie w pełni rozpoznanych przez ówczesną naukę prawa, a także do praktyki stosowania przepisów o nadzorze. Trafnie sformułowano też postulaty *de lege ferenda* względem instytucji nadzoru (*O istocie, kształcie...s. 110-116*).

Tę część prac naukowych Habilitantki uzupełniają, wartościowe z punktu widzenia nie tylko komparatystyki, obszernie przedstawienie zasad podziału spraw między sędziów orzekających w sądach w Niemczech (w pracy zbiorowej pod red. P. Rylskiego, *Sposoby rozdzielania spraw pomiędzy poszczególne komórki organizacyjne sądów, a także pomiędzy poszczególnych sędziów w komórce organizacyjnej - w wybranych systemach prawnych państw Unii Europejskiej*). Obok waloru naukowego, choć praca bazuje na kilku publikacjach niemieckich autorów, prezentacja ta poszerza, wciąż zbyt wąską w krajowej debacie, podstawę informacji na temat reguł utrzymywania równowagi sprawności, bezstronności i kwalifikacji sędziów w sferze wysokospecjalistycznej wiedzy wymaganej dla rozpoznania wielu spraw. Tym bardziej należy mieć na względzie pracę Habilitantki, ponieważ w krajowym systemie prawnym obecne rozwiązania nadal nie przynoszą spodziewanych efektów, co znacznie osłabia jedną z gwarancji prawa obywatela do właściwego sądu.

Drugą częścią dorobku naukowego dr Anety Łazarskiej stanowią publikacje z zakresu postępowania w sprawach gospodarczych. Habilitantka rozważała zarówno znaczenie specjalistycznego przygotowania sędziów do prowadzenia tego typu spraw („Przegląd Sądowy” 2015), jak i optymalny model sądownictwa gospodarczego (materiały konferencyjne, *Iustitia* 2014). To jedno z tych zagadnień, które wymagają nowej perspektywy badawczej m.in. w odniesieniu do zdefiniowania współczesnych standardów kontradiktoryjnego procesu cywilnego, sprawności postępowania i zakresu aktywności sędziego. Cechuje je strukturalna złożoność, spory w doktrynie, zmiany ustawodawcze polegające na przywracaniu i znoszeniu części rozwiązań prawnych oraz organizacyjnych i, co najważniejsze, brak oczekiwanych następstw stosowania kolejnych schematów procesowych. Na podkreślenie zasługuje w tych okolicznościach dostrzeżenie przez Habilitantkę dwóch kwestii: problemów ustawodawcy w wyodrębnieniu pojęcia „sprawa gospodarcza”, na tle pojęcia „sprawa cywilna”, a także identyfikacji przynajmniej części przyczyn spowolnienia tempa rozpoznawania wielu spraw z udziałem przedsiębiorców, pomimo wprowadzania, dedykowanych im, odrębnych przepisów. Warto to odnotować także obecnie, kiedy ponownie zdecydowano się na przywrócenie odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych, pomijając, na etapie ogłoszonych projektów nowelizacji k.p.c. część doświadczeń procesowych oraz analiz poprzednich przepisów, przeprowadzonych m.in. także przez Habilitantkę.

W obszarze prawnej, ekonomicznej i społecznej efektywności postępowań sądowych mieści się trzecia grupa publikacji, tym razem poświęcona prawu cywilnemu materialnemu i procesowemu regulującym roszczenia z tytułu uszkodzenia pojazdu. Było to przedmiotem najobszerniejszych treściowo artykułów Habilitantki. Z punktu widzenia nauki prawa zaakcentować należy ten z nich, który zawiera pogłębioną analizę orzecznictwa sądów warszawskich w sprawach o odszkodowanie za wynajem samochodu zastępczego. Uwzględnia ona stanowisko doktryny oraz Sądu Najwyższego i dogłębnie analizuje wiele istotnych kwestii prawnych. Habilitantka przedstawia też uzasadnione wnioski pod adresem, zarówno ustawodawcy, jak i sądów.

Czwartą, wydzieloną treściowo, częścią publikacji są te, które odnoszą się do materii typowo procesowych, takich jak art. 386 § 5 k.p.c., postępowanie klauzulowe, postępowanie nakazowe, pełnomocnictwo procesowe, a także protokołowanie przebiegu rozprawy. Na podkreślenie zasługuje tutaj m.in. rzeczowa polemika z niektórymi poglądami judykatury odnoszącymi się do omawianych kwestii i próby uporządkowania argumentacji pojawiającej się przy wcześniejszych wypowiedziach doktryny na temat prezentowanych kwestii (np. *Procesowa dopuszczalność restitutio in integrum w postępowaniu nakazowym*). W jednej z wymienionych prac pojawia się też obszernie odniesienie do niezawisłości sędziego (*Zmiana składu sądu w przypadku uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania – uwagi na tle art. 386 § 5 k.p.c.*[w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*). W przypadku opracowań dotyczących e-protokołu, Habilitantka akcentuje aspekt kontroli instancyjnej i konfrontuje go z zasadą szybkości postępowania oraz z innymi gwarancjami rzetelnego procesu, choć czyni to w skrótovej formie. Natomiast w kolejnej, dotyczącej tej samej kwestii, pracy analizuje przede wszystkim wyniki badań ankietowych wśród sędziów na temat stosowania e-protokołu, nie jest niestety jednak znana metodyka owych badań i ich autor.

Obok wymienionych artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych, dr Aneta Łazarska jest też współautorką rozdziału w pracy zbiorowej pod redakcją K. Markiewicza, dotyczącego uproszczenia systemu kosztów sądowych, zawierającego analizę wad obecnego systemu i propozycje jego zmiany, a także współautorką opracowania dotyczącego prawa pacjenta do zasięgnięcia dodatkowej opinii lekarskiej, jak również autorką sześciu głos, z których część dotyczy tematyki omawianej przez Habilitantkę także w innych publikacjach (pensum sędziowskie, e-uzasadnienie, nadużycie prawa procesowego). Odnosić należy także redakcję i obszerny rozdział pracy pt. *Mysł ustrojowa Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego Stanisława Dąbrowskiego* (2016 r.), którą zaliczono do publikacji o charakterze naukowo-popularyzatorskim.

c. Konkluzja

Reasumując, uważam, że dorobek naukowy i doświadczenie zawodowe dr Anety Łazarskiej, przede wszystkim na stanowisku sędziego, spełniają kryteria stawiane w postępowaniu habilitacyjnym. Dorobek naukowy cechuje podejmowanie ważkich zagadnień badawczych i jego częściowe zróżnicowanie tematyczne. Ocena ta odnosi się przede wszystkim do monografii *Sędziowskie kierownictwo postępowaniem cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, a także do rozdziału *Niezawisłość sędziego w sprawowaniu urzędu* [w:] *Pozycja ustrojowa sędziego*, red. R. Piotrowski. Na wyróżnienie zasługują też takie prace, jak analiza orzecznictwa sądów warszawskich w sprawach o odszkodowanie za wynajem samochodu zastępczego, czy artykuł *Konstytucyjna dopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o nadaniu klauzuli wykonalności z przejściem uprawnień* (PPE 2016). Także w innych pracach, choć część z nich zawiera powtarzające się wątki badawcze i sformułowania, jak również odniesienia do historii polskiego prawa, obecne są elementy twórcze i poparte rzetelną, samodzielną

analizą stanu prawnego. Wyniki owych badań były publikowane w ogólnopolskich wydawnictwach a treść wielu z nich można uznać za znaczącą dla rozwoju nauki prawa.

Niewiele wiadomo na temat aktywnego udziału - w postaci wygłaszanych referatów - Habilitantki w konferencjach naukowych w kraju i za granicą. Choć dr Aneta Łazarska nie legitymuje się stażem na zagranicznych uczelniach i realizacją grantów badawczych finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki lub Unię Europejską, ma w swoim dorobku uczestnictwo w dwóch projektach związanych z weryfikacją stosowania prawa przez sądy. Ich wynikiem były publikacje dotyczące uproszczenia systemu kosztów sądowych, a także postępowań z udziałem biegłych w sprawach odszkodowań za wynajem pojazdu zastępczego. Ten rodzaj aktywności merytorycznie uzupełnia, w mojej ocenie, praca na stanowisku sędziego. Wyróżnia ją aktywna postawa, w tym korzystanie z instrumentów procesowych, których następstwa w postaci odpowiedzi Sądu Najwyższego na przedstawione zagadnienia prawne lub odpowiedzi Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na pytania prejudycjalne, przyczyniają się wymiernie do rozwoju nauki prawa i są poprzedzone gruntowną analizą prawną przeprowadzaną przez osobę zadającą pytania, w tym przypadku przez Habilitantkę.

Mając powyższe na uwadze, uważam, że Pani dr Aneta Łazarska spełnia ustawowe kryteria w postępowaniu habilitacyjnym w części odnoszącej się do istotnej aktywności naukowej, o której mowa w art. 16 ustawy ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 695 z późn.zm.).

II. Ocena osiągnięcia naukowego - monografii *Niezawistość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym*, Warszawa 2018, s. 692.

Monografia *Niezawistość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym*, Warszawa 2018, Wolters Kluwer; podejmuje istotny i nie w pełni rozpoznany przez polską naukę prawa, temat. Łączy on zagadnienia ustrojowe, procesowe, administracyjne, lecz także polityczne, choć Habilitantka zastrzegła, że rozważania dotyczące ostatniej z wymienionych sfer nie były Jej celem badawczym. Trafność wyboru tematu wzmocniły, rozpoczęte kilka lat wcześniej i nadal kontynuowane, zmiany prawne i doktrynalne, jakich doświadcza krajowy system wymiaru sprawiedliwości. Obszerność i wielowarstwowość zagadnienia niezawisłości w kontekście jej systemowych gwarancji wymagał od Habilitantki odpowiedniego przygotowania, w tym wielu jednostkowych analiz, których wyniki stanowiły punkt wyjścia dla ukształtowania konstrukcji rozprawy, a także postawienia odpowiednich tez oraz hipotez badawczych. Ten rodzaj prac wstępnych Habilitantka zrealizowała w niektórych artykułach oraz w dwóch monografiach, z których pierwsza dotyczyła rzetelności procesu cywilnego, a druga – sędziowskiego kierownictwa postępowaniem cywilnym przez sądem pierwszej instancji. Towarzystwo temu inne, mniejsze prace. Staranne opracowanie owych kwestii skutkowało czytelnym, odpowiadającym zamierzeniom badawczym, wyodrębnieniem poszczególnych zagadnień, co widoczne jest m.in. poprzez strukturę rozprawy.

Istotną wartość monografii przedstawiają przede wszystkim te jej części, które odnoszą się do gwarancji niezawisłości sędziowskiej - ustrojowych i funkcjonalnych, a także do gwarancji organizacyjnych zasady niezależności sądów. Zaprezentowano w nich kompleksową, spójną i akcentującą kluczowe elementy oraz ich wzajemne relacje, koncepcję modelu gwarancji niezawisłości sędziowskiej, wraz z jej wpływem na charakter postępowania cywilnego. Zwrócono uwagę na wielość form funkcjonowania gwarancji niezawisłości. Każdą nich poddano rzeczowej analizie, z wykorzystaniem dorobku jurysprudencki i judykatury, lecz również autorskich wniosków. Na

podkreślenie zasługuje wyodrębnienie wielu, wcześniej marginalizowanych lub mylnie klasyfikowanych, kwestii. Przykładem są treści podrozdziałów dotyczące gwarancji funkcjonalnych, począwszy do zasad przydziału spraw, poprzez swobodną ocenę dowodów i samodzielność jurysdykcyjną sądu, na obowiązku uzasadniania orzeczeń sądowych kończąc. Habilitantka wykorzystała tu, wzmiankowane już przy omawianiu dorobku, doświadczenie badawcze. Solidną podstawę naukową, w tym poprzedzoną badaniami własnymi, miały też rozważania prezentujące gwarancje ustrojowe niezawisłości sędziowskiej. Były one niezbędne do opracowania wielu kwestii, w tym takich jak zdanie odrębne lub wyłączenie sędziego, a także gwarancje organizacyjnej niezależności sądów, którym słusznie poświęcono osobny rozdział.

Prezentacja gwarancji organizacyjnej niezależności sądów była również przestrzenią, w której Habilitantka podjęła się przedstawienia i oceny nowych rozwiązań ustrojowych wprowadzonych do polskiego systemu sądownictwa w 2017 r., a także zgłoszonych wówczas projektów dalszych przekształceń, które weszły w życie w 2018 r., w częściowo zmodyfikowanej, do ich pierwotnej wersji, treści. Konsekwentnie do głównych tez monografii, wskazano na rozbieżności między dotychczasowym standardem gwarancji niezawisłości, a poszczególnymi nowymi przepisami. W niektórych przypadkach postawiono zarzut naruszenia Konstytucji RP przez ustawy z 2017 r. W tym stanie rzeczy należy podkreślić, że Habilitantka merytorycznie i kompleksowo uzasadnia swoje stanowisko. Może być ono, obok innych, już obecnych od 2017 r. wypowiedzi części doktryny, ważnym punktem odniesienia dla kontrargumentów, które powinny zostać przedstawione w naukowym dyskursie na temat tego co jest, a co powinno być gwarancją niezawisłości sędziów i jakie są oraz będą skutki obecnego kierunku ewolucji ustrojowej. Tego rodzaju wymiana poglądów wciąż jeszcze nie nastąpiła. Tymczasem jest ona niezbędna, ponieważ ma styczność nie tylko z definiowaniem pojęcia niezawisłości, w tym na użytek rzetelnego procesu oraz prawa obywatela do sądu, lecz również na potrzeby interpretacji zasad demokratycznego porządku prawnego oraz społeczeństwa obywatelskiego.

Słusznie dostrzega Habilitantka zjawisko doktrynalnego i prawnego kryzysu gwarancji niezawisłości sędziowskiej, który jest nie tylko polskim doświadczeniem (s. 361-372 monografii). Przyjęta w omawianej rozprawie szersza perspektywa umocowuje postulat poddania krytycznej analizie niektóre założenia teoretyczne formujące gwarancje niezawisłości, jak i samą istotę tej wartości i zasady, a także dalszą analizę praktyki stosowania poprzednich i nowych norm regulujących tę kwestię. Zainicjowanie owej refleksji naukowej to również jedna z wartości rozprawy. Nie przedstawiono w niej wprawdzie bezpośrednio nowej alternatywy badawczej, lecz przyczyniono się do jej identyfikacji. Realna jest bowiem m.in. konfrontacja stanowiska opowiadającego się, na podstawie przeprowadzonych badań, za rewizją niektórych zasad odnoszących się do niezawisłości, przy powołaniu się na adaptowaną do systemu prawnego niektórych państw, myśl polityczno-prawną sygnowaną mianem demokracji nieliberalnej. W odpowiedzi może zostać zgłoszony pogląd, który wskazując na dodatkową weryfikację swoich dotychczasowych założeń oraz ilustrację zbieżności proponowanych modyfikacji z rozwiązaniami, które, pod inną nazwą, były już stosowane i nie przyniosły deklarowanych efektów w sferze sprawiedliwości i podmiotowości obywateli, będzie dowodził zasadności utrzymania, kwestionowanych obecnie, gwarancji niezawisłości, a nawet ich rozbudowę, lecz bez partycypacji innych niż sądy, władz.

W tym kontekście walorem rozprawy są też zarówno fragmenty, w których odtworzone zostały, z udziałem autorskich wniosków, podstawy istoty niezawisłości i gwarancji niezawisłości, jak i jej instytucjonalnego otoczenia. W rozdziałach dotyczących definicji niezawisłości, jej zakresu i rodzajów, zawarto wiele wartościowych naukowo informacji i konkluzji. Istotny, poznawczy i argumentacyjny walor mają też wątki historyczne i prezentowane wówczas stanowisko nauki prawa. Zaznaczyć jednak

trzeba w tym miejscu, że niektóre z tej części wywodów naukowych nie są w pełni czytelne. W omawianej monografii przytaczane są bowiem, na użytek prezentacji stanu prawnego lat 1919-1939 oraz 1945-1989, poglądy wygłaszane w bardzo zróżnicowanych warunkach. Nie uwzględniono jednak faktu, poprzez np. dodatkowy komentarz lub odpowiednią redakcję tych fragmentów pracy, zróżnicowanego statusu niezawisłości sędziowskiej i niezależności sądów, a także ich gwarancji w poszczególnych dekadach np. Polski Ludowej, co dokumentują prace znawców tej tematyki, począwszy od A. Lityńskiego. Tymczasem tego rodzaju kompilacje pojawiają się w omawianej rozprawie, kiedy zestawiono wypowiedzi z okresu stalinowskiego z tymi, jakie pojawiały się w latach osiemdziesiątych XX w. (m.in. s. 106, 158-160 monografii).

Podobnie przedstawia się sytuacja przywoływania jako dominującego stanowiska przedstawicieli nauki prawa poglądów ówczesnych propagatorów systemu, często zajmujących wysokie urzędy. Tymczasem dorobek ówczesnej polskiej doktryny był bardziej zróżnicowany, czego pośrednio dowodzi też sama monografia, kiedy dla celów współczesnej rekonstrukcji definicji niezawisłości i jej gwarancji, odwołuje się także do fragmentów prac niektórych przedstawicieli owej jurysprudencji (np. S. Włodyki). Precyzyjność przedstawienia tej kwestii ma o tyle znaczenie, że jest ona elementem merytorycznej podstawy analizy faktycznych źródeł myśli polityczno-prawnej, na które powołują się obecni reformatorzy ustroju sądów. Wskazane niespójności niektórych odniesień do zagadnień historycznych nie obniżają natomiast pozytywnej oceny, tak samej monografii, jak i zawartych w niej odwołań do polskich doświadczeń tak II RP, jak i PRL.

W podsumowaniu oceny wartości naukowej monografii *Niezawisłość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym*, Warszawa 2018, stwierdzam, że spełnia ona kryteria istotnego osiągnięcia naukowego.

III. Wnioski końcowe w zakresie oceny osiągnięcia naukowego oraz aktywności naukowej i dydaktycznej dr Anety Łazarskiej, po osiągnięciu stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

Mając na uwadze dotychczasową aktywność naukową dr Anety Łazarskiej, w tym dorobek naukowy powstały po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, a także główne osiągnięcie naukowe, które stanowi monografia *Niezawisłość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym*, uważam, że dokonania te stanowią istotny i znaczący wkład w rozwój nauki prawa i spełniają kryteria wynikające z art. 16 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 695 z późn.zm.).

W związku z tym wnoszę o dopuszczenie dr Anety Łazarskiej do dalszych stadiów postępowania habilitacyjnego i nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w dyscyplinie prawo.

A. Maciejowska